Lasy dla ludzi, przyrody i klimatu

Dlaczego trzeba bronić polskich lasów?

Polska stoi w obliczu pogłębiającego się kryzysu klimatyczno-ekologicznego. Powstrzymanie go wymaga, byśmy zmienili nasz stosunek do przyrody.

Musimy pilnie zatroszczyć się o lasy, które są kluczowymi sprzymierzeńcami w walce z najpoważniejszymi skutkami kroczącej katastrofy.

W całym kraju obywatelki i obywatele, skupieni w setkach grup lokalnych, niestrudzenie walczą o powstrzymanie nadmiernej eksploatacji lasów w swoim sąsiedztwie. Domagają się też prawa do realnego współdecydowania o naszym wspólnym dobru, jakim były, są i powinny pozostać lasy publiczne. Chcą prawdziwie zrównoważonej gospodarki leśnej, uwzględniającej potrzeby społeczeństwa i środowiska naturalnego.

Konieczne jest wprowadzenie szeregu zmian w prawie dotyczącym ochrony przyrody, zasad zarządzania lasami oraz wsparcie wysiłków Unii Europejskiej, zmierzających do ograniczenia rozmiarów kryzysu, w jakim znalazła się biosfera Starego Kontynentu i całej Ziemi.

Poniżej przedstawiamy konkretne propozycje zmian. Wzywamy klasę polityczną do ich ponadpartyjnego poparcia. Deklarujemy gotowość do zaangażowania się na rzecz ich wdrożenia.

Jak powstał ten manifest? Ten dokument współtworzyło wiele organizacji i oddolnych ruchów leśnych. Ankietę na temat społecznych postulatów leśnych w maju 2023 wypełniło ponad 160 osób z kilkudziesięciu organizacji i inicjatyw. Organizacje, które w lipcu 2023 wspólnie dopracowywały postulaty to: **EKOUNIA, Fundacja Dziedzictwo Przyrodnicze, Greenpeace, Inicjatywa Dzikie Karpaty, Lasy i Obywatele, OTOP** oraz **Pracownia na rzecz Wszystkich Istot.** Chcesz dowiedzieć się więcej? Skontaktuj się z nami. Email: manifestlesny@gmail.com

manifest leśny organizacji i ruchów społecznych

1. **Minimum 20% lasów trzeba wyłączyć z użytkowania gospodarczego, by oddać je ludziom i przyrodzie**
2. **Społeczeństwo powinno mieć realny wpływ na decyzje o lasach**
3. **Dość marnowania pieniędzy z eksploatacji lasów — więcej środków na ochronę przyrody!**
4. **Koniec z wydatkami Lasów Państwowych na cele niezwiązane z podstawową działalnością**
5. **Konieczna jest sprawiedliwa społecznie transformacja obszarów cennych przyrodniczo**
6. **Godna praca w lesie dla wszystkich, w tym dla pracowników firm leśnych i parków narodowych**
7. **Wykorzystujmy drewno racjonalnie, nie palmy nim w elektrowniach**
8. **Gospodarka leśna powinna uwzględniać wymogi ścisłej ochrony gatunkowej**
9. **Społeczeństwo musi mieć możliwość sprawdzenia legalności gospodarki leśnej w sądzie**
10. **Pełny dostęp do informacji o lasach i ochronie przyrody dla społeczeństwa i organizacji przyrodniczych**

1 Minimum 20% lasów trzeba wyłączyć z użytkowania gospodarczego, by oddać je ludziom i przyrodzie

Aż troje na czworo z ankietowanych Polek i Polaków uważa, że w polskich lasach należy zmniejszyć obszar wycinek[1]. Tymczasem, na terenach zarządzanych przez Lasy Państwowe, czyli na jednej czwartej terytorium kraju, prowadzona jest coraz bardziej intensywna gospodarka leśna.

W ciągu ostatnich ponad 30 lat ilość drewna pozyskiwanego rocznie – a więc generalnie ściętego, wywiezionego i spieniężonego – przez Lasy Państwowe wzrosła prawie dwuipółkrotnie, z 20 mln m^3 w 1990 r., do ponad 48 mln m^3 całych drzew (licząc z korą) w 2021 r.[2] W 2022 r. Lasy Państwowe pozyskały ponad 42 mln m^3 drewna (licząc bez kory). To odpowiednik ponad 40 mln dorodnych drzew.

Nieuniknioną konsekwencją takich działań jest pogarszająca się kondycja polskich lasów.

Ponad 54% powierzchni najcenniejszych siedlisk leśnych, chronionych w ramach systemu Natura 2000, jest niezadowalająca. Pogorszeniu ulega stan niemal jednej trzeciej typów siedlisk leśnych.[3]

Masowe usuwanie drzew ograniczyło wkład lasów w powstrzymywanie zmiany klimatu. W 2020 r. polskie lasy pochłaniały o połowę mniej CO_2 niż siedem lat wcześniej.[4]

Zaledwie 3% powierzchni lasów w Polsce jest trwale wyłączone z surowcowej gospodarki leśnej, zabezpiecza je status parków narodowych bądź rezerwatów przyrody.[5] W ostatnich 20-tu latach obszar ten nie uległ istotnym zmianom, ponieważ niemal zamarł proces powoływania lub powiększania parków narodowych i rezerwatów przyrody. Puszcza Białowieska, Bukowa, Karpacka, Knyszyńska, Świętokrzyska, lasy Pogórza Przemyskiego i inne cenne przyrodniczo lasy nadal czekają na objęcie rzeczywistą ochroną.

Lawinowo rośnie liczba inicjatyw i ruchów dążących do zatrzymania zwiększonego wyrębu. Polacy chcą lasów, nie zrębów. Postulujemy, by minimum 20% terenów lasów zostało wyłączone z użytkowania gospodarczego i oddane ludziom i przyrodzie. Najcenniejsze lasy, w tym lasy naturalne i starodrzewy, należy niezwłocznie uwolnić spod presji wyrębu, by chronić różnorodność biologiczną i odwrócić trend pogarszania się stanu siedlisk. Polskie społeczeństwo oczekuje takich działań.

---

[1] Badania opinii publicznej przeprowadzone przez IPSOS Polska na zamówienie Stowarzyszenia Pracownia na rzecz Wszystkich Istot.

[2] Główny Urząd Statystyczny » Obszary tematyczne » Roczniki statystyczne » Roczniki Statystyczne » Rocznik Demograficzny 2022 (tinyurl.com/mloirs-mkhv)

[3] Europejska Agencja Środowiska, Conservation status and trends of habitats and species (tinyurl.com/mloirs-ycvt)

[4] Krajowy Ośrodek Bilansowania i Zarządzania Emisjami, Krajowy Raport Inwentaryzacyjny 2023 Inwentaryzacja emisji i pochłaniania gazów cieplarnianych w Polsce dla lat 1988–2021. Raport syntetyczny, Warszawa 2023.

[5] J. Kubica, Raport o stanie lasów w Polsce 2020, Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe 2020.

2 Społeczeństwo powinno mieć realny wpływ na decyzje o lasach

Lasy Państwowe same planują, wykonują i oceniają swoją działalność. To zasadnicza sprzeczność. Instytucja i jej pracownicy czerpią korzyści z maksymalizacji zysków ze sprzedaży drewna, a zarazem arbitralnie podejmują decyzje, mające jakoby równoważyć gospodarczą, społeczną i przyrodniczą funkcję lasu. Rozstrzygają na przykład, co jest ważniejsze: zachowanie wodochronnego fragmentu lasu chroniącego zasoby wodne dla lokalnej społeczności, czy pozyskanie w nim drewna.

Podstawowym dokumentem planistycznym w nadleśnictwach jest 10-letni plan urządzenia lasu (PUL). W procesie jego przygotowania Lasy Państwowe mają niczym nieograniczoną dowolność, mogą przyjmować lub odrzucać wnioski składane przez regionalne dyrekcje ochrony środowiska oraz przez społeczeństwo i samorządy w ramach tzw. konsultacji społecznych. Z reguły autorzy planów wybierają maksymalizację pożytków dla własnej instytucji i większość wniosków składanych podczas konsultacji wyrzucają do kosza.

Niezbędne jest zapewnienie społecznej i instytucjonalnej kontroli nad sposobem prowadzenia gospodarki leśnej, by umożliwić Polkom i Polakom współdecydowanie o lasach oraz zatrzymywanie wycinek bezprawnych, szkodliwych przyrodniczo i społecznie. Lasy Państwowe nie mogą być głównym decydentem treści PUL-i i arbitralnie przesądzać o tym, jakie funkcje powinien pełnić dany las, bo wtedy las traktowany jest głównie jako źródło surowca. PUL-e powinny być przygotowywane przez instytucję niezależną od Lasów Państwowych. To ona powinna też przeprowadzać konsultacje społeczne planów. Potrzebna jest instytucjonalna kontrola jakości konsultacji, a proces ten powinien być w pełni transparentny. Ocena wykonywania PUL-i również powinna zostać wyłączona ze struktury organizacyjnej Lasów Państwowych.

3 Dość marnowania pieniędzy z eksploatacji lasów — więcej środków na ochronę przyrody!

Lasy Państwowe przejadają zbyt dużą część swoich przychodów. W przeliczeniu na hektar lasu ich wydatki administracyjne są rekordowe na skalę Europy. Do budżetu państwa wpłacają jednak kwoty nieadekwatnie niskie, zdecydowanie poniżej europejskiej średniej.

Należy wprowadzić przepis obligujący Lasy Państwowe, by określona kwota przychodów uzyskanych ze sprzedaży drewna przekazywana była na rzecz utrzymania istniejących i tworzenia nowych parków narodowych, co znacznie poprawiłoby sytuację finansową tych instytucji.

Pieniądze da się łatwo znaleźć. Wystarczy, by Lasy Państwowe zracjonalizowały swoje koszty, zaniechały niepotrzebnych inwestycji i zrezygnowały z wydatków niezwiązanych ze swoją podstawową działalnością.

4 Koniec z wydatkami Lasów Państwowych na cele niezwiązane z podstawową działalnością

Lasy Państwowe marnują nasze pieniądze, szeroko finansując przedsięwzięcia niezwiązane ściśle z gospodarką leśną. Fundusze te są narzędziem politycznej korupcji. Kto płaci, ten później zawsze będzie czegoś żądał. Czy samorząd, który dostał środki na remont drogi, krytycznie oceni plan urządzenia lasu lokalnego nadleśnictwa?

Niezbędne wydatki na drogi, szkoły, kulturę i naukę należy finansować z budżetów samorządów lub budżetu centralnego. Nie mogą pochodzić z finansów organizacji, mającej na celu własne interesy i troskę o rozbudowę swoich wpływów. Nadleśnictwom i dyrekcjom regionalnym należy odebrać prawo do uznaniowego wydawania pieniędzy na „cele społecznie użyteczne", bo pod tym hasłem kryją się często działania stricte polityczne.

Fundusz Leśny musi działać na zmienionych zasadach. Powinien przede wszystkim pokrywać konieczne straty niektórych nadleśnictw, zwłaszcza te wynikające z cyklu rozwoju lasu oraz z opłacania działań łagodzących skutki klęsk żywiołowych.

Należy zaniechać finansowania z Funduszu Leśnego jednostek trwale i strukturalnie deficytowych, np. w górach, gdzie eksploatacja lasu jest bardziej kosztowna — te tereny powinny być wyłączone z gospodarki leśnej. Absurd sytuacji pogłębia na takich terenach fakt, że często eksploatowane obszary mają wybitne wartości przyrodnicze i powinny być prawnie chronione.

5 Konieczna jest sprawiedliwa społecznie transformacja obszarów cennych przyrodniczo

W Polsce brak jest rozwiązań prawnych, które lokalnym społecznościom rekompensują koszty ponoszone w związku z ochroną wspólnego dziedzictwa przyrodniczego. Ich sprzeciw wobec powoływania nowych obszarów chronionych wynika z braku skutecznych mechanizmów rekompensaty.

Mieszkańcy tzw. gmin parkowych, na obszarze których już istnieją lub są planowane parki narodowe, powinni mieć ułatwiony dostęp do drewna pochodzącego z terenów pozaparkowych. Powinni również zachować prawo zbioru runa leśnego na części obszarów chronionych, otrzymywać wsparcie na zapobieganie szkodom ze strony dziko żyjących zwierząt oraz na odchodzenie od drewna opałowego na rzecz odnawialnych źródeł energii.

Samorządy gmin parkowych muszą mieć dostęp do subwencji ekologicznych i preferencyjnych środków z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Należy podnieść – obecnie zredukowane – stawki podatku leśnego od terenów chronionych oraz wspierać gminy w opracowaniu planów ich rozwoju w powiązaniu z poszerzaniem parków lub ustanowieniem nowych.

Parki narodowe powinny być stabilne finansowo i kłaść nacisk na współpracę z lokalnymi społecznościami. Należy je postrzegać jako szansę zrównoważonego rozwoju całych regionów.

6 Godna praca w lesie dla wszystkich, w tym dla pracowników firm leśnych i parków narodowych

Wycinką lasów i ich sadzeniem zajmuje się ok. 30 tys. pracowników fizycznych. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto 72% z nich wyniosło w 2021 r. zaledwie 2,8 tys. zł Przeciętne wynagrodzenie całego prywatnego sektora usług leśnych sięgało 3,9 tys. zł[1] Tak niskie stawki płacone drwalom są efektem monopolistycznej pozycji Lasów Państwowych. Często firmy leśne, w większości mikroprzedsiębiorstwa, maksymalizują swoją wydajność, oszczędzając na bezpieczeństwie pracy. Tylko w ciągu ostatnich pięciu lat firmy leśne odnotowały aż 127 wypadków śmiertelnych przy pozyskaniu drewna[2].

Parki narodowe zatrudniają około 1,5 tysiąca osób, odpowiedzialnych za ochronę najcenniejszych fragmentów polskiej przyrody. Pracownicy parków zarabiają przeciętnie połowę tego, co pracownicy Lasów Państwowych, mimo że mają podobne kwalifikacje. Przeciętne wynagrodzenie brutto w Lasach Państwowych w 2022 r. wyniosło 10,4 tys. zł[3], czyli 165 proc. średniej płacy w gospodarce narodowej[4].

Te nierówności wymagają pilnej korekty. We współpracy z sektorem usług leśnych należy ustanowić minimalne stawki, gwarantujące godziwe wynagrodzenia oraz należyte przestrzeganie zasad BHP i standardów ochrony przyrody przy realizacji prac leśnych. Płace w parkach narodowych trzeba niezwłocznie podwyższać i docelowo zrównać je z wynagrodzeniami na porównywalnych stanowiskach w Lasach Państwowych. Praca na rzecz ochrony narodowego dziedzictwa musi być należycie wynagradzana.

Śmiertelne wypadki i wyzysk w polskich lasach muszą się skończyć!

[1] Główny Urząd Statystyczny, *Rocznik statystyczny leśnictwa,* Warszawa 2022.

[2] Mapa wypadków podczas pracy w lesie, kradzieży i pożarów sprzętu leśnego od 2018 r. do teraz. (tinyurl.com/mloirs-dqfd)

[3] Sprawozdanie finansowe Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe za rok 2022.

[4] Obwieszczenie Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego z dnia 17 lutego 2023 r. w sprawie przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego w gospodarce narodowej w 2022 r. i w drugim półroczu 2022 r.

7 Wykorzystujmy drewno racjonalnie, nie palmy nim w elektrowniach

Każdego roku polskie elektrownie i elektrociepłownie spalają 5 mln m^3 drewna. Obrazowo rzecz ujmując, jest to 165 tys. ciężarówek[1]. Niestety Unia Europejska, a razem z nią Polska, uznają drewno za odnawialne źródło energii, wypełniające unijne cele udziału OZE w produkcji energii[2]. Jednocześnie zakłady energetyczne wykorzystujące biomasę drzewną uzyskują dopłaty ze środków na wsparcie energetyki odnawialnej[3].

Dzieje się tak na przekór ustaleniom Wspólnego Centrum Badawczego Komisji Europejskiej o tym, że spalanie drewna jest wysokoemisyjnym sposobem wytwarzania energii, w niektórych parametrach przewyższającym nawet węgiel i gaz[4]. Spalanie drewna jest drogie i szkodliwe. Przyczynia się do pogorszenia jakości powietrza, a jego zbyt intensywne pozyskiwanie w lasach zagraża ich kondycji.

Stawianie na drewno jako źródło energii zmusza przemysł drzewny — np. producentów mebli — do konkurowania o surowiec z zakładami energetycznymi, mogącymi liczyć na wielomilionowe dopłaty z funduszy przeznaczonych na wsparcie transformacji energetycznej[5].

Aby ograniczyć negatywny wpływ bioenergetyki na klimat, zdrowie publiczne, przyrodę i gospodarkę, należy odejść od spalania drewna w zakładach energetycznych. Pierwszym krokiem do osiągnięcia tego celu będzie wykreślenie pierwotnej biomasy drzewnej – czyli drewna pozyskanego w lasach i z innych terenów zadrzewionych, wykorzystywanego bezpośrednio do produkcji energii – z listy odnawialnych źródeł energii. Jeśli wytworzona z drewna energia nie będzie uznawana za odnawialną, zakłady spalające taki rodzaj paliwa przestaną otrzymywać wsparcie finansowe. Na miano OZE zasługuje wyłącznie wtórna biomasa drzewna, czyli między innymi produkty uboczne przemysłu przetwórstwa drewna i drewno pokonsumpcyjne, a i to tylko pod warunkiem, że nie mogą zostać z niej wyprodukowane trwałe przedmioty.

[1] Główny Urząd Statystyczny, *Gospodarka paliwowo-energetyczna w latach 2020–2021,* Warszawa 2022.

[2] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/2001 z dnia 11 grudnia 2018 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych.

[3] Ministerstwo Klimatu i Środowiska, *Sprawozdanie okresowe za lata 2019–2020 dotyczące postępu w promowaniu i wykorzystaniu energii ze źródeł odnawialnych w Polsce,* Warszawa 2022.

[4] A. Camia et al., *The use of woody biomass for energy production in the EU, EUR 30548 EN,* Publications Office of the European Union, Luxembourg 2020.

[5] Wspólne stanowisko Stowarzyszenia Producentów Płyt Drewnopodobnych w Polsce i Polskiej Izby Gospodarczej Przemysłu Drzewnego. (tinyurl.com/mloirs-ggdx)

8 Gospodarka leśna powinna uwzględniać wymogi ścisłej ochrony gatunkowej

Ochrona przyrody w polskich lasach jest iluzoryczna. Praktyką stało się na przykład usuwanie drzew bez rzetelnego rozpoznania przyrodniczego, a wycinki są powszechnie prowadzone w okresie lęgowym ptaków. Stoi to w rażącej sprzeczności z przepisami prawa krajowego i europejskiego, w tym z zakazem niszczenia lęgów, siedlisk i gniazd oraz niepokojenia zwierząt w porze rozrodu i wychowu młodych. Właśnie z tego powodu wiosną i latem nie wycina się drzew pod budowę dróg ekspresowych i autostrad. W lasach zakazy te są jednak lekceważone. Pora zrównać obowiązki Lasów Państwowych z innymi podmiotami gospodarczymi, które korzystają ze środowiska.

Należy wprowadzić wymóg rzetelnej inwentaryzacji przyrodniczej na powierzchniach objętych pracami leśnymi. W przypadku stwierdzenia kolizji z wymogami ochrony konieczne jest przestrzeganie przepisów o uzyskaniu decyzji derogacyjnej, która zezwala na odstąpienie od zasad ścisłej ochrony gatunkowej pod warunkiem braku negatywnego wpływu wycinek na stan ochrony cennych gatunków leśnych.

9 Społeczeństwo musi mieć możliwość sprawdzenia legalności gospodarki leśnej w sądzie

Bronienie przyrody polskich lasów w polskim sądzie jest prawnie niemożliwe. Nawet plan urządzenia lasu niezgodny z przepisami i wymogami ochrony przyrody jest niezaskarżalny. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) w marcu 2023 r. orzekł[1], że pozbawienie społeczeństwa w Polsce skutecznej ochrony sądowej w tej kwestii jest niezgodne z Konwencją z Aarhus. Określa ona zasady dostępu do informacji i udziału społeczeństwa w podejmowaniu decyzji w sprawach dotyczących środowiska. TSUE stwierdził, że polskie organizacje ochrony przyrody muszą mieć prawo skierowania sprawy i zbadania legalności PUL-i w sądach administracyjnych.

Polskie władze bojkotują wyrok TSUE pod nieprawdziwym pretekstem. Utrzymują, że możliwość zweryfikowania w sądzie legalności planów wywoła paraliż gospodarki leśnej. Polska musi jak najszybciej dostosować swoje prawo do wyroku TSUE.

Dostęp do kontroli PUL-i w sądach administracyjnych musi być też zapewniony nie tylko dla organizacji przyrodniczych, ale także dla obywateli i obywatelek posiadających interes prawny.

[1] Wyrok TSUE z dnia 2 marca 2023 (tinyurl.com/mloirs-vbsx)

10 Pełny dostęp do informacji o lasach i ochronie przyrody dla społeczeństwa i organizacji przyrodniczych

Lasy Państwowe systemowo i bezprawnie utrudniają dostęp do fundamentalnych informacji o swojej działalności. Często nie udzielają ich w odniesieniu do bieżących i planowanych prac gospodarczych, ochrony przyrody, sprzedaży drewna, stopnia uwzględniania wniosków od społeczeństwa czy finansów nadleśnictw. W związku z odmową udzielenia informacji lub bezczynnością w tej kwestii Lasy Państwowe przegrały w ostatnich latach ponad sześćdziesiąt spraw sądowych. Wszystkie te informacje powinny być powszechnie publikowane online w sposób zrozumiały i dostępny dla przeciętnych Polek i Polaków.

manifest leśny organizacji i ruchów społecznych

1. Minimum 20% lasów trzeba wyłączyć z użytkowania gospodarczego, by oddać je ludziom i przyrodzie
2. Społeczeństwo powinno mieć realny wpływ na decyzje o lasach
3. Dość marnowania pieniędzy z eksploatacji lasów — więcej środków na ochronę przyrody!
4. Koniec z wydatkami Lasów Państwowych na cele niezwiązane z podstawową działalnością
5. Konieczna jest sprawiedliwa społecznie transformacja obszarów cennych przyrodniczo
6. Godna praca w lesie dla wszystkich, w tym dla pracowników firm leśnych i parków narodowych
7. Wykorzystujmy drewno racjonalnie, nie palmy nim w elektrowniach
8. Gospodarka leśna powinna uwzględniać wymogi ścisłej ochrony gatunkowej
9. Społeczeństwo musi mieć możliwość sprawdzenia legalności gospodarki leśnej w sądzie
10. Pełny dostęp do informacji o lasach i ochronie przyrody dla społeczeństwa i organizacji przyrodniczych

EKO UNIA

Fundacja Dziedzictwo Przyrodnicze

GREENPEACE

TURNICKI PARK NARODOWY -TERAZ

LASY i OBYWATELE

otop BirdLife Polska

PRACOWNIA NA RZECZ WSZYSTKICH ISTOT PRACOWNIA.ORG.PL

Tu (i na kolejnych stronach) umieścimy logotypy kolejnych organizacji i ruchów popierających ten manifest

Wersja z dn. 25 sierpnia 2023